

V. U. Hammershaimb 175 ár ...Hann bjargaði okkum skriftmálið

- Júst í dag, á Mariumessu - 25. mars, eru liðin 175 ár síðani, at V. U. Hammershaimb varð føddur. Hann er maðurin, ið legði lunnar undir føroyska skriftmálið og harvið bjargaði málinum frá at fara í gloyskuna. Hann hevur tískil havt ómetliga stóran týdning fyri føroysku tjóðina.

Í hesum sambandi hevur Eiríkur Lindenskov, lærari í Havn, skrivað nakrar hugleiðingar um teir, ið stríddust fyri málinum, um málrøkt fyrr og nú og um Hammershaimbsættina.

Fyrri partur:

Mariumessa er í dag, 25. mars. Men henda Mariumessan er eisini merkisdagur fyri allar føroyingar. Tí júst í dag eru liðin 175 ár síðani, at maðurin, ið fekk okkum skriftmálið, varð føddur.

Vencelaus Ulricus Hammershaimb var sonur seinasta lógmannin á Steig

í Sandavági, Jørgen Frants Hammershaimb, sum sat í lögmansembætinum tá tað var niðurlagt í 1816. Familjan var búgvandi á garðinum nokkur ár eftir hetta, men eftir at Jørgen Frants var deyður umleið 1820, og garðurin tá skuldi býttast sundur, flutti einkjan, Armgard Maria (fødd Eg-

holm) til Havnar við báðum børnunum, Vensili og Mariu Louisu.

Vaks upp í Havn

Hjúnini, Armgard Maria og Jørgen-Frants, vóru bæði úr Havn. Bæði vóru tey uppvaksin í Gongini, hann í Fútastovu og hon í skúla.

Nýggjustovu. Tá hon flutti til Havnar aftur, flutti hon inn til móður sína, Helene Christine Egholm, og búði hon har restina av ævi síni.

Størsta partin av barnadóminum búði Vensil í Nýggjustovu í Havn, men longu 12 ára gamal fór hann í 1831 til Keypmannahavnar at ganga í skúla.

Um lív og virki Hammershaimbs hoyra vit meiri um seinni, men fyrst nakrar hugsanir um málið og málstríðið:

100 ára gomul sjónarmið

Í Føroyum kjakast vit nógv um móðurmálið - og tíðum eru fólk rættuliga ójovn á máli. Men hetta er ikki nakað serføroyskt fyrirbrigdi - tiansheldur eitt nýtt fyrirbrigdi. Móðurmálið hevur stóran týdning fyri fólk - og alt stríðið um málið, er bert prógv um hetta, og tað eiga vit at fegnast um. Men nógv av ákoyringunum, sum tey, ið arbeiða við málinum, fáa, eru ósakligar.

Serliga hamiligt er tað, tá lærarar, tíðindafólk o. o., ið skuldu havt skil á máli, vísa sín vantandi kunnleika um málið og um málsgøgu okkara. Men tað skemtiliga er so, at kaga vit í hundrað ára gomul

V. U. Hammershaimb var maðurin, ið fekk okkum skriftmálið. Uttan hansara stríð, høvdu vit óivað bæði tosað og skrivað danskt í dag.

føroysk bløð siggja vit júst somu sjónarmið, sum í dag eru at hoyra og lesa - eisini í málteiginum í Sosialinum.

Nátúrliga gongdin

Har verður eisini dúliga kjakað um, hvørt vit ikki gerast óð í høvðinum av øllum hesum »føroysku« heitum, sum vit geva fyrirbrigdum, sum framvegis hava útlendsk heiti.

Hetta er bert enn eitt dømi um, at málið stöðugt mennist, um vit vilja tað, ella ikki. Hetta vísir samstundis, at hetta at røkja málið, við at finna nýggj heiti fyri orð o. s. fr. ikki er nakað nýtt, ella nakað sum Jóan Hendrik og teir hava uppfundið. Hetta er ein náttúrlig gongd.

Føroyskt hevur samband við íslendskt

Vit skulu vera góð við málið, og geva tí møguleikar at mennast. Vit skulu minnst til, at málið - móðurmálið, er livandi. Tí er ikki rætt bara at lata standa til - málið skal mennast. Og hetta at finna nýggj orð er bert ein lítil partur av menningini.

Vit hoyra javnan, at »málmenninir« hava so stóran alsk til íslendskt - og vilja lúka øll tey donsku orðini úr málinum og seta íslendsk í staðin. Og vit hava fleiri ferðir hoyrt,

at vit einki náttúrligt samband hava við íslenska málið. Men tað hava vit, um vit vilja tað ella ikki, og um vit eru sambandsfólk ella loysingarfólk. Hesi viðurskipti broyta ikki veruleikan.

Tað føroyska málið er ein grein av teimum norrønu málunum, sum hoyra upp í tann germanska málflökk. Hesin málflökkur er runnin av einum máli, sum vit nú nevna indoevropiskt.

Upprunin

Indoevropiska málið skiltist sundur fyri einum 5 - 6.000 árum síðani. Flestu málini í Evropa eru runnin úr indoevropiska málinum. Av teimum norrønu málunum eru bert finskt, lappiskt og Grønlandskt, sum ikki hava henda uppruna.

Germansku málini eru eysturgermanskt (t. d. gotiskt), vesturgermanskt (enskt, týskt, frískt, hálendskt) og norðurgermanskt (norðnt).

Taka vit norrønu málini, so siggja vit (her hugsa vit ikki um finskt, lappiskt og grønlandskt), at tey aft-

V. U. Hammershaimb vaks upp í Gongini í Havn. Vinstrumegin sæst barnaheimið hjá móður hansara, Nýggjastova, og høgrumegin barnaheimið hjá faðir hansara, Fútastova. Tá faðir hansara var deyður, flutti einkjan við børnum inn í Nýggjustovu.

(Tekn. Chr. Holm Isaksen)